

L'activitat artesana es defineix
pel fet que el taller artesà,
la casa i la botiga són una
mateixa unitat de producció,
consum i reproducció

TEXTOS: SÍLVIA VENTOSA I MUÑOZ

Ser artesà

Les cotillaires de Barcelona

Ser artesano

Las corseteras de Barcelona

La actividad artesana se caracteriza
por el hecho de que el taller
artesano, la casa y la tienda son
una misma unidad de producción,
consumo y reproducción

Aquest text està extret de la tesi doctoral *Modelar el cos. Treball i vida de les cotillaires de Barcelona*, presentada a la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona el 1998. La recerca és un estudi sobre els tallers artesans urbans en el present segle a Barcelona a partir d'un cas concret: les cotillaires, dones que s'han dedicat a crear, confeccionar i fer a mida cotilles per a les altres dones de Barcelona. Els models i les definicions que es presenten són aplicables al treball de les cotillaires i, per extensió, a altres treballs artesanals de producció o de servei molt presents a Barcelona, com per exemple les tintoreries, els *ràpidos* o les perruqueries.

El que defineix un artesà és que la seva ocupació laboral és l'eix central de tots els altres aspectes de la seva vida: l'artesà, un cop assolit aquest *títol* (que per altra banda no figura enlloc), ho és per sempre, amb taller o sense taller, amb botiga o sense aquesta. És un estatus que el diferencia de la resta de la població i només l'acosta a una altra persona "d'ofici".

L'activitat artesana es defineix pel fet que el taller artesà, la casa i la botiga són una mateixa unitat de producció, consum i reproducció. Els membres de la família propietària que hi treballen poden ser nombrosos: el pare, la mare i els fills. El cap de família posseeix el local i les eines de producció i dóna ocupació a aprenents i a altres artesans que no han tingut capacitat econòmica per establir-se pel seu compte. És necessari compaginar producció i comercialització: es tracta de la venda exclusiva de la pròpia producció. L'aprenentatge en família és a la vegada una formació social i una formació per al treball. Els horaris són

El presente texto se ha extraído de la tesis doctoral *Modelar el cos. Treball i vida de les cotillaires de Barcelona*, presentada en la Universidad Rovira i Virgili de Tarragona el año 1998. Esta búsqueda es un estudio sobre los talleres artesanos urbanos del presente siglo en Barcelona a partir de un caso concreto: las corseteras, mujeres que se han dedicado a crear, confeccionar y realizar a medida fajas y corsés para otras mujeres de Barcelona. Los modelos y las definiciones que se presentan son aplicables al trabajo de las corseteras y, por extensión, a otros trabajos artesanales de producción o de servicio muy presentes en Barcelona, como por ejemplo las tintorerías, los *rápidos* o las peluquerías.

EL QUE DEFINEIX UN
ARTESÀ ÉS QUE LA SEVA
OCUPACIÓ LABORAL ÉS
L'EIX CENTRAL DE TOTS ELS
ALTRES ASPECTES DE LA
SEVA VIDA

LO QUE DEFINE A UN
ARTESANO ES QUE SU
OCUPACIÓN LABORAL ES EL
EJE CENTRAL DE TODOS LOS
OTROS ASPECTOS DE SU VIDA

Lo que define a un artesano es que su ocupación laboral es el eje central de todos los otros aspectos de su vida: el artesano, una vez ya ha conseguido este *título* (que por otra parte no figura en ningún sitio), lo es para

siempre, con taller o sin él, con tienda o sin ella. Es un estatus que lo diferencia del resto de la población y sólo lo acerca a otra persona "de oficio".

La actividad artesana se caracteriza por el hecho de que el taller artesano, la casa y la tienda son una misma unidad de producción, consumo y reproducción. Los miembros de la familia propietaria que en el mismo trabajan pueden ser numerosos: el padre, la madre y los hijos. El cabeza de familia posee el local y las herramientas de producción y da ocupación a aprendices y a otros artesanos que no han tenido capacidad económica para establecerse por su

9. Una cotilla "de cintura d'abella" dibuixada a la porta d'una cotilleria de Sarrià, oberta des de 1890 i avui remodelada.

9. Un corsé "de cintura de abeja" dibujado en la puerta de una corsetería de Sarrià, abierta desde 1890 y hoy reformada.

EL TREBALL ES REPARTEIX
ENTRE LES PERSONES DE
MANERA NO AUTORITÀRIA

NI JERÀRQUICA
EL TRABAJO SE REPARTE
ENTRE LAS PERSONAS DE
MANERA NO AUTORITARIA
NI JERÁRQUICA

llargs, es treballa de dia i de nit (Jaeger, 1982).
Durant el segle XX s'han anat adaptant a la normativa de treball, però en el cas de les cotillaires

entrevistades tenen un doble taller, a casa i a la botiga, per completar jornades molt prolongades. Una característica principal és que el taller no empra gaire personal, menys de nou assalariats, sense comptar familiars, aprenents i associats. Els sous dels assalariats no són alts, malgrat que tenen una gran especialització per una llarga formació d'anys i d'experiència.

El treball es reparteix entre les persones de manera no autoritària ni jeràrquica. Els empleats tenen responsabilitat pròpia i sovint els clients s'hi adrecen directament. Cada persona fa la totalitat del procés, cosa que permet una certa independència dels agents entre ells i possibilita que s'autoorganitzin quant a temps i producció. El cap és un professional amb gran experiència tècnica, que organitza bé el seu taller, però té sovint una manca de formació en tècniques de gestió i comerç, fet que ocasiona que els resultats econòmics siguin més aviat modestos. Quant al rendiment concret de les produccions artesanes, és difícil avaluar-lo ja que la comptabilitat familiar i la professional se superposen.

En el cas de les cotillaires, la dona és la responsable del taller i la botiga, i l'home fa tasques secundàries com la comptabilitat i relació amb els bancs, o bé, en altres casos, té una professió relacionada amb l'activitat principal, com la de representant d'una empresa del mateix sector.

La inversió necessària per muntar un negoci d'ara ha estat feta,

cuenta. Es necesario compaginar producción y comercialización: se trata de la venta exclusiva de la propia producción. El aprendizaje de la familia es a la vez una formación social y una formación para el trabajo. Los horarios son largos, se trabaja de día y de noche (Jaeger, 1982).

Durante el siglo XX se han ido adaptando a la normativa de trabajo, pero en el caso de las corseteras entrevistadas tienen un doble taller, en casa y en la tienda, para completar jornadas ya de por sí muy prolongadas. Una característica principal es que el taller no emplea a demasiado personal, menos de nueve asalariados, sin contar familiares, aprendices y socios. Los sueldos de los empleados no son altos, a pesar de tener una gran especialización derivada de una larga formación y de muchos años de experiencia.

El trabajo se reparte entre las personas de manera no autoritaria ni jerárquica. Los empleados tienen responsabilidad propia y a menudo los clientes se dirigen directamente a ellos. Cada persona realiza la totalidad del proceso, lo que permite una cierta independencia entre ellos y posibilita que se autoorganicen en cuanto a tiempo y producción. El encargado es un profesional con una gran experiencia técnica, que organiza bien su taller, pero a menudo adolece de una formación específica en técnicas de gestión y comercio, lo que ocasiona que los resultados económicos sean modestos. En cuanto al rendimiento concreto de las producciones artesanas, es difícil evaluarlo, debido a que la contabilidad familiar y la profesional se superponen.

En el caso de las corseteras, la mujer es la responsable del taller y la tienda y el hombre realiza trabajos secundarios, como la contabilidad y la relación externa

EN EL CAS DE LES
COTILLAIRES, LA DONA ÉS
LA RESPONSABLE DEL
TALLER I LA BOTIGA I
L'HOME FA TASQUES
SECUNDÀRIES, COM LA
COMPTABILITAT I LA
RELACIÓ AMB ELS BANCs

10. La cotilleria clàssica a la ronda de Sant Antoni de Barcelona.

10. La corsetería clásica en la ronda de San Antonio de Barcelona.

EN EL CASO DE LAS CORSETERAS,
LA MUJER ES LA RESPONSABLE DEL
TALLER Y LA TIENDA Y EL HOMBRE
REALIZA TRABAJOS SECUNDARIOS,
COMO LA CONTABILIDAD Y LA
RELACIÓN EXTERNA CON LOS
BANCOS

CARACTERÍSTIQUES DE L'OFICI ARTESÀ DE COTILLAIRE CARACTERÍSTICAS DEL OFICIO ARTESANO DE CORSETERA

◦ identitat professional diferenciada gràcies al seu "savoir faire" i domini de l'ofici	◦ identidad profesional diferenciada gracias al "savoir faire" y dominio del oficio
◦ aprenentatge llarg i imprescindible. Manca d'escolarització	◦ aprendizaje largo e imprescindible. Falta de escolarización
◦ àmplia experiència pràctica i coneixement de les habilitats tècniques	◦ amplia experiencia práctica y conocimiento de las habilidades técnicas
◦ local i materials propis: taller, botiga o domicili	◦ local y materiales propios: taller, tienda, domicilio
◦ inversió reduïda en material i local. Resultats econòmics modestos a partir de la creació i venda dels seus propis productes (i ara, de productes industrials)	◦ inversión reducida en material y local. Resultados económicos modestos a partir de la creación y venta de sus propios productos (y ahora ya, de productos industrializados)
◦ domini de tot el procés de producció: planificació i execució del treball. Autoorganització i independència	◦ dominio de todo el proceso de producción: planificación y ejecución del trabajo. Autoorganización e independencia
◦ maquinària senzilla: "la màquina i les mans". Relació estreta amb la màquina de cosir. No depèn del progrés tecnològic	◦ maquinaria sencilla: "la máquina y las manos". Estrecha relación con la máquina de coser. No dependiendo demasiado del progreso tecnológico
◦ relació directa amb el client	◦ relación directa con el cliente
◦ reduït oci, la seva activitat i la cura de la família ocupa tot el temps disponible	◦ poco tiempo para dedicar al ocio, su actividad y el cuidado de la familia le ocupan todo el tiempo disponible

L'ARTESÀ ÉS UN
PROFESSIONAL AMB
UNA IDENTITAT
ATORGADA PER ANYS
D'EXPERIÈNCIA EN EL
SEU OFICI

EL ARTESANO ES UN
PROFESIONAL CON UNA
IDENTIDAD OTORGADA
POR AÑOS DE
EXPERIENCIA EN SU
OFICIO

habitualment, en la generació precedent o en dues generacions anteriors, i les entrevistes no han fet més que heretar i mantenir locals i maquinària d'anteriors membres de la família, sense pràcticament renovar-los, amb una inversió econòmica feble.

A diferència de les empreses industrials, en els tallers i petits comerços no es pretén acumular capital per transformar el negoci. La mecanització no és el factor principal del taller, predominen valors com el "savoir faire", les habilitats tècniques i el tracte personal amb el client per sobre de la rapidesa i la mecanització. Els processos tècnics són més tradicionals que en altres sectors; el factor que predomina és la mà d'obra qualificada i especialitzada.

En resum, l'artesà és un professional amb una identitat atorgada per anys d'experiència en el seu ofici. A causa del procés de llarg aprenentatge, de les seves habilitats tècniques i de les seves condicions de treball peculiars, creen un món propi de creences, gestos, actuacions, relacions socials i valors que es transmeten a diferents generacions (C. Rivals, 1979).

L'ofici de cotillaire

La cotillaire és una artesana: l'ocupació professional s'infiltra i entrecreu amb totes les altres activitats de la seva vida. Les dones que tenen negoci propi ho fan amb característiques de treball domiciliari: no estan donades d'alta a la seguretat social, tenen guanys reduïts i llargs horaris de treball.

con los bancos, o bien tiene una profesión relacionada con la actividad principal, como la de representante de una empresa del mismo sector.

La inversión necesaria para montar un negocio actual ha sido, habitualmente, realizada en la generación precedente o en dos generaciones anteriores, las personas entrevistadas no han hecho más que heredar y mantener locales y maquinaria de anteriores miembros de la familia, sin que prácticamente hayan sido renovados, con una inversión económica débil.

A diferencia de las empresas industriales, en los talleres y pequeños comercios no se pretende acumular capital para transformar el negocio. La mecanización no es el factor principal del taller, predominan otros valores como el "savoir faire", las habilidades técnicas y el trato personal con el cliente, por encima de la rapidez y la mecanización. Los procesos técnicos son más tradicionales que en otros sectores; el factor que predomina es la mano de obra cualificada y especializada.

En resumen, el artesano es un profesional con una identidad otorgada por años de experiencia en su oficio. A causa del proceso de largo aprendizaje y de sus habilidades técnicas, además de sus condiciones peculiares de trabajo, crean un mundo propio de creencias, gestos, actuaciones, relaciones sociales y valores que se transmiten a diferentes generaciones (C. Rivals, 1979).

El oficio de corsetera

La corsetera es una artesana: su ocupación profesional se infiltra y se entrecruza con todas las actividades de su vida. Las mujeres que tienen negocio propio lo hacen con características de trabajo domiciliario: no están dadas de

ELS ARTESANS HO SÓN
FORA I DINTRE DEL
TREBALL, ÉS UNA
CONDICIÓ VITAL -ÉS EL
COR DE LA SEVA
IDENTITAT- MÉS QUE
UNA OCUPACIÓ
PROFESSIONAL

“MADAME X”
Faixes de cautexlina per a aprimir

**Faixes
 Sostenedors
 Cotilles
 Espatlleres
 Mitges
 etc.etc.**

Tot de cautexlina per
 a aprimir
 i vestir a la moda
 Transmetem Catàlegs Gratuïtament

“MADAME X”
 Rambla de Catalunya 24
 Entre Corts Catalanes i Diputació
BARCELONA

11

Els trets bàsics de l'ofici artesà de cotillaire són la identitat, l'autovaloració i el gust per l'ofici, el gènere i la diferenciació respecte a altres oficis propers. Pel que fa a la identitat, "jo sóc de l'ofici" és la frase més pronunciada per distingir-se de les altres activitats semblants. Davant els estaments oficials, elles prenen posició amb dignitat:

JO SÓC COTILLAIRE I PROU!
 [EL NOTARI DEIA] - USTED, SUS
 LABORES

- NO, JO COTILLAIRE (I ES
 QUEDEN TOTS... "LA SENYORA
 ÉS COTILLAIRE!").

EL COTILLEO ÉS UNA ALTRA COSA, ÉS
 CASTELLÀ, IR A COTILLEAR NO EXISTEIX.
 ÉS LA COTILLAIRE. EN CASTELLÀ ES UNA
 CORSETERA, NO UNA COTILLAIRE.

LOS ARTESANOS LO SON
 FUERA Y DENTRO DEL
 TRABAJO, ES UNA
 CONDICIÓN VITAL -ES EL
 CORAZÓN DE SU
 IDENTIDAD- MÁS QUE UNA
 OCUPACIÓN PROFESIONAL

alta en la seguridad social, tienen sueldos reducidos y largas jornadas de trabajo.

Las características básicas del oficio de artesana de corsetería son la identidad, la autovaloración y el gusto por el oficio, el género y la diferenciación respecto a otros oficios semejantes. En lo que se refiere a la identidad, "yo soy del oficio" es la frase más pronunciada para distinguirse de otras actividades parecidas. Delante de los organismos oficiales, ellas toman posición con dignidad.

YO SOY CORSETERA Y BASTA!
 (EL NOTARIO DECÍA) - USTED, SUS LABORES
 - NO, YO CORSETERA (Y SE QUEDAN TODOS...
 "LA SEÑORA ES CORSETERA").

Els artesans ho són fora i dintre del treball, és una condició vital -és el cor de la seva identitat- més que una ocupació professional. Les cotillaires prenen posició i es diferencien de les persones que "únicament" venen roba interior sense saber fer-la o arreglar-la. Una de les poques identificacions professionals de les que tenim notícies és el carnet de cotillaire dels anys 50, que s'atorgava per una prova pràctica.

EL CARNET DE
COTILLAIRE DELS ANYS
50 S'ATORGAVA PER
UNA PROVA PRÀCTICA

EL CARNÉ DE CORSETERA
DE LOS AÑOS 50 SE
OTORGABA POR UNA
PRUEBA PRÁCTICA

En realitat es poden trobar moltes representants d'aquest ofici -encara que no estiguin censades-, avui als carrers de Barcelona, però la seva existència té un caràcter tan invisible que ni les mateixes protagonistes es coneixen entre elles. No s'han agrupat, com tampoc la majoria d'artesans, per defensar els seus drets o millorar la seva condició social, ni han participat

en cap tipus d'associació cultural o de lleure: el seu accés al món social és a través de les seves clientes i de la família.

El treball de l'agulla a Barcelona

A Barcelona, la costura a domicili era una tasca atractiva -permesa i potenciada socialment- per a les dones perquè tenien ja una formació de l'ofici o al menys de costura des de petites, que en casar-se els permetia confeccionar roba per a elles i la seva família i podien treballar a la llar. També hi pesaven les consideracions ideològiques envers el treball femení fora de casa (moral de recel a contactes amb altres dones i homes), dificultats de compaginar el treball domèstic i el treball fora de la llar i una certa

Los artesanos lo son fuera y dentro del trabajo, es una condición vital -es el corazón de su identidad- más que una ocupación profesional. Las corseteras se identifican y se diferencian de las personas que "únicamente" venden ropa interior sin saber confeccionarla o arreglarla. Una de las pocas identificaciones profesionales de la que tenemos noticia es el carné de corsetera de los años 50, que se otorgaba por una prueba práctica.

En realidad hoy se pueden encontrar muchas representantes de este oficio -a pesar de que no estén censadas- en Barcelona, pero su existencia tiene un carácter tan invisible que ni las propias protagonistas se conocen entre ellas. No se han agrupado, como tampoco la mayoría de artesanos, para defender sus derechos o mejorar su condición social, ni han participado en ningún tipo de asociación cultural o de tiempo libre: su acceso al mundo social tiene lugar a través de sus clientas y de la familia.

El trabajo de aguja en Barcelona

En Barcelona, la costura a domicilio era un trabajo atractivo -permitido y potenciado socialmente- para las mujeres porque tenían ya una formación del oficio o al menos de costura desde pequeñas, que al casarse les permitía confeccionar ropa para ellas y su familia trabajando en casa. También pesaban las consideraciones ideológicas hacia el trabajo femenino fuera de casa (moral recelosa al contacto con otras mujeres y hombres), dificultades en compaginar el trabajo doméstico y el trabajo fuera del hogar y un cierto pudor de poner en evidencia las dificultades económicas de la familia. El régimen franquista fomentaba con hipocresía el trabajo a domicilio de las mujeres: por una parte, el modelo de mujer es el de ama de casa (coser la ropa de su familia

A BARCELONA, LA
COSTURA A DOMICILI ERA
UNA TASCA ATRACTIVA
-PERMESA I POTENCIADA
SOCIALMENT-

EN BARCELONA, LA COSTURA
A DOMICILIO ERA UN
TRABAJO ATRACTIVO
-PERMITIDO Y POTENCIADO
SOCIALMENTE-

12

12. Les dependentes i cotillaires d'una botiga important al carrer de Pelai, als anys 40.

12. Las dependientas y corseteras de una tienda importante en la calle de Pelayo, en los años 40.

LES DONES SÓN CLARAMENT

LES PROTAGONISTES

D'AQUEST OFICI. SÓN LES
PRODUCTORES, LES
COSIDORES, LES VENEDORES
I LES CLIENTES: ÉS UN MÓN
DE DONES

recaença a posar
en evidència les
dificultats econò-
miques de la
família. El règim
franquista
fomentava amb
hipocresia el

treball a domicili de les dones: per una
banda, el model de dona és el de la
mestressa de casa (cosir la roba de la
seva família de manera discreta) i a la
vegada li ofereix una eina per obtenir
calladament petits guanys a casa per
encàrrecs exteriors (Puertas, 1989).

Les dones són clarament les
protagonistes d'aquest ofici.
Són les productores, les cosidores,
les venedores i les clientes: és un món
de dones, a més, pel que té de món
invisible i privat l'univers de la
intimitat. El treball de l'agulla és una
prolongació de les "tasques pròpies
de les dones" ja que l'activitat
concreta és visualment la mateixa,
cosir, tant si és per a la família com
per a altri, i sovint es fa a casa. Ser
dependents de comerç o propietàries
de cotalleries eren oficis que es
consideraven socialment adequats
perquè una noia els aprengué, com
altres oficis basats en la costura.

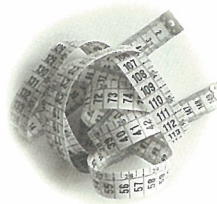
La distinció entre cotillaires i modistes
es basa en el seu producte: les modistes
confeccionen la roba exterior i les
cotillaires, la roba interior de les
dones. Hi havia moltes més modistes
que cotillaires. Algunes modistes
treballen en coordinació amb
cotillaires, per tal d'emprovar i realitzar
la roba interior d'acord amb el vestit
exterior. Poques artesanes han
combinat aquests dos oficis: les
cotillaires han fet vestits exteriors
per a la família ocasionalment
i les modistes saben o no les
tècniques de la cotilleria.
Les tècniques concretes de
modistes i cotillaires són

de forma discreta) y a la vez se le
ofrece una herramienta para obtener
calladamente pequeñas ganancias en
casa, gracias a encargos exteriores
(Puertas, 1989).

Las mujeres son claramente las
protagonistas de este oficio.
Son las productoras, las costureras, las
vendedoras y las clientas: es un mundo
de mujeres, además, por lo que tiene de
mundo invisible y privado el universo de
la intimidad. El trabajo de la aguja es una
prolongación de las "tareas propias de
las mujeres" ya que la actividad concreta
es visualmente la misma, coser, tanto
si es para la familia como para otro,
y a menudo se hace en casa. Ser depen-
dientas de comercio o propietarias de
corseterías eran oficios que se conside-
raban socialmente adecuados para que
una chica los aprendiese, como
otros oficios basados en la
costura.

La distinción entre corseteras
y modistas se basa en su
producto: las modistas
confeccionan la ropa exterior
y las corseteras, la ropa
interior de las mujeres.
En Barcelona había muchas
más modistas que corseteras.
Algunas modistas trabajaban
coordinadas con corseteras,
para probar y realizar la ropa
interior de acuerdo con el vestido
exterior. Pocas artesanas han combinado
estos dos oficios: las corseteras han
hecho vestidos exteriores para la familia
ocasionalmente y las modistas saben o
no las técnicas de la corsetería. Las
técnicas concretas de modistas y
corseteras son parecidas, menos
en la preparación del trabajo, ya
que las corseteras no hilvanan
las prendas.

LAS MUJERES SON
CLARAMENTE LAS
PROTAGONISTAS DE ESTE
OFICIO. SON LAS
PRODUCTORAS, LAS
COSTURERAS, LAS
VENEDORAS Y LAS CLIENTAS:
ES UN MUNDO DE MUJERES

semblants, menys en la preparació del treball, ja que les cotillaires no embasten la feina.

Les cotillaires també es diferencien dels ortopedistes, però les seves funcions socials són complementàries: l'ortopedista encarrega faixes a la cotillaire, quan no les necessita rígides, o al revés, la cotillaire encarrega a l'ortopedista una faixa per a una clienta seva quan ha de ser molt reforçada; els metges aconsellen les faixes de les cotillaires perquè són més flexibles que les estàndards o les ortopèdiques.

El sistema artesà i la confecció industrial coexisteixen des de fa anys. Es pot comparar el treball de l'artesana i el de l'obra confectionista, que en definitiva realitzen el mateix producte final. En relació amb una dona obrera, la cotillaire a domicili està més ben

Las corseteras también se diferencian de los ortopedas, pero sus funciones sociales son complementarias: el ortopeda encarga fajas a la corsetera cuando no las precisa rígidas, o al revés, la corsetera encarga al ortopeda una faja para una clienta suya cuando ha de ser muy reforzada; los médicos aconsejan las fajas de las corseteras porque son más flexibles que las estándares o las ortopédicas.

El sistema artesano y la confección industrial coexisten desde hace años. Se puede comparar el trabajo de la artesana y el de la obrera confectionista, que en definitiva realizan el mismo producto final. En relación con una mujer obrera, la corsetera a domicilio está mejor considerada en su entorno ("tiene oficio"), pero está peor remunerada, su sueldo y horarios son irregulares en función de la demanda, ella hace la inversión en maquinaria, local y materiales

13. Imatge gràfica d'una cotilleria de l'Eixample creada als anys 30.

14. Anunci a *La Dona Catalana*, núm. 375, 9 de desembre de 1932, Barcelona.

13. Imagen gráfica de una corsetería del Eixample creada en los años 30.

14. Anuncio en *La Dona Catalana*, núm. 375, 9 de diciembre de 1932, Barcelona.

LES HABILITATS TÈCNIQUES
NECESSÀRIES PER EXERCIR
L'OFICI S'ADQUIREIXEN EN
UN TALLER, O, SI LA FAMÍLIA
POT PERMETRE'S EL COST,
EN UNA ACADEMIA

considerada pel
seu entorn ("té
l'ofici"), però
menys remunerada,
els seus guanys i

horaris són irregulars segons la
demanda, ella fa la inversió en maqui-
nària, local i materials i, finalment, el
seu treball és invisible i no rep cap
tipus de prestacions socials. L'artesà té
més relació amb el client, el seu treball
està més ben pagat, però els desavan-
tatges són una gran exigència tècnica,
amb un tracte individualitzat de cada
producte i una dedicació exclusiva
a l'activitat, on l'autonomia i auto-
organització arriben fins i tot a
l'autoexplotació.

En tecnificar-se els processos de
producció, els obrers no han de "savoir
faire", com els artesans que dominen
tot l'ofici, per la qual cosa no existeix
traspàs de personal d'un sistema artesà
de producció i viceversa. Els obrers
progressivament es desqualifiquen i
per tant són substituïbles, no dominen
la totalitat del procés sinó que només
executen la part mecànica. D'alguna
manera els artesans veuen substituir
el seu món per un altre,
l'industrial i de gran
comerç, un món que
critiquen perquè desconeix
els oficis, i a la vegada
admiren perquè els agraden
els seus productes (Puertas,
1989).

Habilitats socials i tècniques de les cotillaires

El que diferencia una artesana d'una
obrero és l'adquisició de les **habilitats
socials i tècniques** que l'aprenenta
adquireix al taller. Les pautes de
comportament social de les cotillaires
són similars a les de les modistes.
Aquestes pautes són intangibles,
les informants no en parlen. Poden

LAS HABILIDADES TÉCNICAS
NECESARIAS PARA EJERCER EL
OFICIO SE ADQUIEREN EN UN
TALLER, O SI LA FAMILIA PUEDE
PERMITIRSE EL COSTE, EN UNA
ACADEMIA

El Corsé Americano

Es la casa que hi ha el millor i
mes gran assortit de faixes.
Especialitat en la faixa sosten
de gran novetat en la moda ac-
tual i una molt variada i extensa
col·lecció de sostens i faixes.
EL CORSÉ AMERICANO
rep mensualment els mes nous
models de Paris. Promptitud i
economia en els encarrecs.

Claudia Carbonell

25, Boquería, 25

Teléfono 18685

14

y, finalmente, su trabajo es invisible y no
recibe ningún tipo de prestación social.
El artesano tiene más relación con el
cliente, su trabajo está mejor pagado,
pero las desventajas son una gran
exigencia técnica, con un trato
individualizado de cada producto y una
dedicación exclusiva en la actividad,
donde la autonomía y autoorganización
llegan incluso a la
autoexplotación.

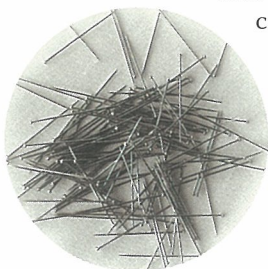
Al tecnificarse los procesos
de producción, los obreros no
han de "savoir faire", como los
artesanos que dominan el
oficio, por lo que no existe
traspaso de personal de un
sistema artesanal de
producción y viceversa.

Los obreros progresivamente se
descalifican y por tanto son sustituibles,
no dominan la totalidad del proceso sino
que sólo ejecutan la parte mecánica. De
alguna forma los artesanos ven como se
substituye su mundo por otro, el
industrial y de gran comercio, un mundo
que critican porque desconocen el oficio
y a la vez admiran porque les gustan sus
productos (Puertas, 1989).

Habilidades sociales y técnicas de las corseteras

resumir-se en un "saber estar" amb altres dones de diferents classes socials, les clientes, que poden ser la veïna del costat o una marquesa, i, a més, es crea una mena de companyonia entre treballadors del mateix taller, que no és una relació profunda d'amistat sinó un tracte diari (i un cop l'any realitzen una excursió conjunta o surten en grup el dia de Santa Llúcia). L'ambient en el taller és un món de dones joves que tenen com a objectiu, marcat per la societat, casarse, i en el taller aprenen i practiquen els hàbits que els seran útils durant tota la vida, quan treballin després de casades al domicili, per tractar les pròpies clientes.

L'habilitat de la cotillaire no es mesura només per la perfecció de la costura sinó per la capacitat d'adaptar la faixa a l'individu, cosa que implica una vessant de tracte íntim amb la dona i el seu cos, i una altra vessant de conèixer la seva forma física. La cotillaire capta en emprovar la peça com és la seva clienta, com li agrada anar vestida (ajustada o no); l'artesana té com un sentit especial de percepció psicològica, que dedueix de les converses, dels gestos i de la pròpia memòria, "has de tenir memòria exacta de com és el cos": veure una persona una vegada, prendre-li les mides i, amb aquestes dades solament, prendre decisions sobre forma, teixits i decoració d'una peça que s'ha d'ajustar amb precisió al cos de cada persona. Aquesta és la part més difícil i intangible del seu "savoir faire": per emprovar s'ha de

Lo que diferencia una artesana de una obrera es la adquisición de las habilidades sociales y técnicas que la aprendiz adquiere en el taller.

Las pautas de comportamiento social de las corseteras son similares a las de las modistas. Estas pautas son intangibles, las informantes no hablan de ellas.

Pueden resumirse en un "saber estar" con otras mujeres de diferentes clases

sociales, las clientas, que pueden ser la vecina de al lado o bien una marquesa, y además se crea una unión entre las trabajadoras de un mismo taller, que no es una relación profunda de amistad sino de trato diario (y una vez al año realizan una excursión conjunta o bien una salida el día de Santa Lucía). El ambiente en el taller es un mundo de mujeres jóvenes, que tienen como objetivo, marcado por la sociedad, casarse, y en el taller aprenden y practican los hábitos que les serán útiles durante toda la vida, cuando trabajen después de casadas en su domicilio, para tratar las propias clientas.

La habilidad de la corsetera no se mide sólo por la perfección de la costura sino por la capacidad de adaptar la faja a la persona, lo que

implica un trato íntimo con la señora y su cuerpo, y otra vertiente: conocer su forma física. La corsetera capta al probarle la prenda cómo es su clienta, cómo le gusta ir vestida (ajustada o no); la artesana tiene un sentido especial de percepción psicológica, que deduce de las conversaciones, de los gestos y de la propia memoria, "has de tener memoria exacta de cómo es su cuerpo", ver a una persona una vez, tomarle medidas y, con estos datos solamente, tomar decisiones sobre forma, tejidos y decoración de una

EL SISTEMA ARTESÀ I LA CONFECCIÓ INDUSTRIAL COEXISTEIXEN DES DE FA ANYS. ES POT COMPARAR EL TREBALL DE L'ARTESANA I EL DE L'OBREIRA CONFECCIONISTA, QUE EN DEFINITIVA REALITZEN EL MATEIX PRODUCTE FINAL

EL SISTEMA ARTESANO Y LA CONFECCIÓN INDUSTRIAL COEXISTEN DESDE HACE AÑOS. SE PUEDE COMPARAR EL TRABAJO DE LA ARTESANA Y EL DE LA OBRERA CONFECCIONISTA, QUE EN DEFINITIVA REALIZAN EL MISMO PRODUCTO FINAL

15

16

15 i 16. L'ofici de cotillaire està lligat a la màquina de cosir, tant en tallers petits com en organitzacions semiindustrials i industrials.

15 y 16. El oficio de corsetera está unido a la máquina de coser, tanto en talleres pequeños como en organizaciones semiindustriales e industriales.

tenir una mena d'intuïció, "tenir ull", que no s'ensenyà, sinó que es transmet sensorialment. Les cotillaires recorden les formes i mides de les seves clientes, fins i tot després d'haver empravat diferents clientes tenen una visió tridimensional del físic de cada una d'elles.

Les habilitats tècniques necessàries per exercir l'ofici s'adquireixen en un taller, o, si la família pot permetre's el cost, en una acadèmia. Les cotillaires distingeixen per una banda entre treballar "de vista" o "d'intuïció" (en el primer cas) i "de patró" (en el segon). "Anar a corte" és una expressió que utilitzen algunes persones de la generació actual que han anat a una *acadèmia de corte y confección* i, per tant, disposen d'uns llibres de patronatge de diferents mètodes: *Sistema Martí*, *Carbonell* o *Feli*. El procés après és el mateix que el que es fa en un taller: la cotillaire pren mides sobre la persona i ajusta el patró a les mides preses, talla

pieza que se ha de ajustar con precisión al cuerpo de cada persona. Esta es la parte más difícil e intangible de su "savoir faire": para probar se ha de tener una intuición especial, "tener ojo", que no se enseña, sino que se transmite sensorialmente. Las corseteras recuerdan las formas y medidas de sus clientas, incluso después de haber probado a diferentes tienen una visión tridimensional del físico de cada una de ellas.

Las habilidades técnicas necesarias para ejercer el oficio se adquieren en un taller, o, si la familia puede permitirse el coste, en una academia. Las corseteras distinguen por un lado entre trabajar "de vista" o "de intuición" (en el primer caso) y "de patrón" (en el segundo). "Ir a corte" es una expresión que utilizan algunas personas de la presente generación que han asistido a una academia de corte y confección y, por tanto, disponen de

la roba, la cus amb repunt llarg, l'emprova a la clienta, potser la desfà i la torna a cosir i emprovar tantes vegades com sigui necessari, i, finalment, la cus definitivament. L'única diferència és que l'acadèmia proporciona el patronatge bàsic segons un mètode concret, i ensenya les tècniques de cosir a les estudiants d'una manera més formalitzada.

Les artesanes no inclouen els termes de disseny o moda (propis del món industrial) en el seu treball, consideren com a guia únicament el patró que copien o fan de memòria, que adapten a cada cas concret. Després de treure el patró, es talla la roba necessària i justa per a la confecció individual de la faixa, tot pensant que la persona ha de tenir llibertat de moviments i s'ha de sentir còmoda, ja que no serà una peça de vestir esporàdica, sinó constant, durant tot el dia, tots els dies de la setmana i es pot dir que tota la vida. S'ha de ressaltar el caràcter d'unicitat -peça única destinada a una persona concreta-, que és un valor afegit important dins l'artesanat i el món dels serveis.

Les mestresses són les que emproven, tallen i preparen la peça per a la costura, i defensen la seva autonomia davant la clienta. La prova és única, o se'n fan dues si la persona "és molt difícil". Aquesta expressió aplicada a les dones per part de les artesanes no es refereix al seu caràcter, sinó al fet que tenen un cos diferent de la mitjana, cosa que les converteix en un dels grups més importants de clients de les cotillaires, perquè no poden adquirir els productes

LES HABILITATS TÈCNIQUES
NECESSÀRIES PER EXERCIR
L'OFICI S'ADQUIREIXEN EN
UN TALLER, O, SI LA FAMÍLIA
POT PERMETRE'S EL COST,
EN UNA ACADEMIA

LAS HABILIDADES TÉCNICAS
NECESARIAS PARA EJERCER EL
OFICIO SE ADQUIEREN EN UN
TALLER, O, SI LA FAMILIA PUEDE
PERMITIRSE EL COSTE, EN UNA
ACADEMIA

unos libros de patrones de diferentes métodos: *Sistema Martí*, *Carbonell* o *Feli*. El proceso aprendido es el mismo que se hace en un taller: la corsetera toma medidas sobre la persona y ajusta el patrón a las medidas tomadas, corta la ropa, la cose con espunte largo, la

prueba a la clienta, quizás la deshaga y la vuelve a coser y probar tantas veces como sea necesario, y, finalmente, la cose definitivamente. La única diferencia es que la academia proporciona los patrones básicos según un método concreto, y enseña las técnicas de coser a las estudiantes de una manera más formalizada.

Las artesanas no incluyen los términos de diseño o moda (propios del mundo industrial) en su trabajo, consideran como guía únicamente el patrón que copian o hacen de memoria, que adaptan a cada caso concreto. Después de sacar el patrón, se corta la ropa necesaria y justa para la confección individual de la faja, siempre pensando que la persona ha de tener libertad de movimientos y ha de sentirse cómoda, ya que no es una pieza de vestir esporádica, sino constante, durante todo el día, todos los días de la semana y se puede decir que toda la vida. Se ha de resaltar el carácter de pieza única destinada a una persona concreta, que es un valor añadido importante dentro del artesanado y el mundo de servicios.

Las maestras artesanas son las que prueban, cortan y preparan la pieza para su costura, y defienden su autonomía ante la clienta. La prueba es única, o se

LES COTILLAIRES
POSSEIEXEN UN OFICI

RIC I COMPLEX QUE
FORMA PART DE
L'ENTRAMAT URBÀ DE
BARCELONA I QUE AVUI
ESTÀ EN GREU RISC DE
DESAPARÈIXER

industrials i
necessiten la roba
interior feta a mida
o, com a mínim, una
peça industrial
adaptada per una
cotillaire. Al ser una
peça de vestir que
s'encarrega molt

espaiada en el temps (de tres anys a
vuit anys), els cossos de les persones
canvien i els patrons es van modificant:
“aquí davant més curt i de darrere
falta”. L'habilitat de la cotillaire
consisteix a saber ajustar la faixa al
cos.

LA FAIXA HA DE VENIR RECTA, DEL DAVANT
I DEL DARRERE, I HAS D'AJUDAR PELS
COSTATS. LA VERTICAL D'ELLA, LA
COLUMNA, A MÍ LO QUE EM MANDA ÉS LA
COLUMNA. ANAR RECTA AMB LA COLUMNA.
I LO ALTRA, PUES, ANAR DONANT. JO HE
ARRIBAT EN AIXÒ. LA COLUMNA DE LA
SENYORA ÉS LA VERTICAL. MIRAR
D'ADREÇAR-LI I ADREÇAR LA CADERA QUE
VA TORTA, I L'ESPATLLA QUE SURT MÉS.
I QUE DESPRÉS NO ES MOGUI, QUE
DESPRÉS NO S'ENTREGIRI. UN VESTIT NO
FA MAL, PERÒ LA FAIXA SI NO ESTÀ BEN
POSADA, FA MAL, NO LA POTS AGUANTAR.

Totes les persones que cusen roba
interior han de tenir una gran habilitat
de cosir a la màquina i,
sobretot, de no desviar la
costura ni un mil·límetre
de la ratlla marcada.

Un mil·límetre pot arribar
a representar un canvi
de talla en la confecció
industrial. Els vestits
exterior no han de ser tan
precisos, no s'ajusten tant
al cos com la roba interior.

Per marcar on aniran les
costures es passa un repunt a màquina
sense fil, perquè es vegin els forats, o
s'assenyala amb l'ungla, si la tela és de
cotó. La cosidora en general, i dins
d'aquest grup, les cotillaires, es

LAS CORSETERAS POSEEN UN
OFICIO RICO Y COMPLEJO QUE
FORMA PARTE DEL ENTRAMADO
URBANO DE BARCELONA Y QUE
HOY ESTÁ EN PELIGRO DE
DESAPARECER

realizan dos si la persona “es muy difícil”.
Esta expresión aplicada a las mujeres por
parte de las artesanas no se refiere a su
carácter, sino a que tienen un cuerpo
diferente de la media, lo que las convierte
en uno de los grupos más importantes de
clientas de las corseteras, ya que no
pueden adquirir los productos industria-
lizados y necesitan la ropa interior hecha
a medida o, como mínimo, una pieza
confeccionada pero adaptada por una
corsetera. Al ser una pieza de vestir que
se encarga muy espaciada en el tiempo
(de tres a ocho años), los cuerpos de las
personas cambian y los patrones se van
modificando: “aquí delante más corto y
de atrás falta”. La habilidad de la
corsetera consiste en saber ajustar la
faja al cuerpo.

LA FAJA HA DE IR RECTA, TANTO DE DELANTE
COMO DE ATRÁS, Y SE HA DE AJUSTAR POR
LOS COSTADOS. LA VERTICAL DE ELLA, LA
COLUMNA, A MÍ LO QUE ME MANDA ES LA
COLUMNA. IR RECTA CON LA COLUMNA. Y
DESPUÉS IR DANDO [FORMA], YO HE LLEGADO
A ÉSTO. LA COLUMNA DE LA SEÑORA ES LA
VERTICAL. INTENTAR AJUSTARLA DE CADERA,
DE LA ESPALDA SI ÉSTA SALE MÁS, Y QUE
DESPUÉS NO SE MUEVA, Y NO SE ENTRECRUCE.
UN VESTIDO NO HACE DAÑO, PERO LA FAJA SI
NO ESTÁ BIEN PUESTA, HACE DAÑO, NO LA
PUEDES AGUANTAR.

Todas las personas que cosen
ropa interior han de tener una
gran habilitat en coser a
màquina y, sobre todo, en no
desviar la costura ni un
mil·límetre de la raya marcada.
Un mil·límetre puede llegar a
representar un cambio de talla
en la confección industrial.
Los vestidos exteriores no han
de ser tan precisos, no se
ajustan tanto al cuerpo como
la ropa interior. Para marcar donde irán
las costuras se pasa un pespunte a
màquina sin hilo, para que se vean los
agujeros, o se señala con la uña si la tela
es de algodón. La costurera en general,

defineix per la seva habilitat manual i per estar lligada "físicament", des de mitjan segle XIX, a la màquina de cosir.

En resum, les cotillaires posseeixen un ofici ric i complex que forma part de l'entramat urbà de Barcelona i que avui està en greu risc de desaparèixer.

y dentro de este grupo las corseteras, se define por su habilidad manual y por estar atada "físicamente", desde mediados del siglo XIX, a la máquina de coser.

En resumen, las corseteras poseen un oficio rico y complejo que forma parte del entramado urbano de Barcelona y que hoy está en peligro de desaparecer.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

CARTER, Alison (1992),
Underwear, The Fashion History,
B. T. Batsford Limited, London.

JAEGER, Christine (1982),
*Artisanat et capitalisme. L'envers
de la roue de l'histoire*, Payot,
París.

PUERTAS, Sílvia (1989),
*Pautes de comportament envers
el treball i trajectòries de vida:
el treball de l'agulla a Barcelona*,
Tesi de llicenciatura (mecnografiada), Universitat de Barcelona,
Barcelona.

RIVALS, Claude (1979),
*"Pratiques et mentalités artisanes.
Artisanat et métiers de tradition",
Le monde alpin et rhodanien*,
Grenoble, 1-4, 7-38.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

CARTER, Alison (1992),
Underwear, The Fashion History,
B. T. Batsford Limited, London.

JAEGER, Christine (1982),
*Artisanat et capitalisme. L'envers
de la roue de l'histoire*, Payot,
París.

PUERTAS, Sílvia (1989),
*Pautes de comportament envers
el treball i trajectòries de vida:
el treball de l'agulla a Barcelona*,
Tesis de licenciatura (mecnografiada), Universidad
de Barcelona, Barcelona.

RIVALS, Claude (1979),
*"Pratiques et mentalités artisanes.
Artisanat et métiers de tradition",
Le monde alpin et rhodanien*,
Grenoble, 1-4, 7-38.